

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
GERARDA HOGANA
przedstawiona w dniu 12 listopada 2020 r.¹

Sprawa C-729/19

TKF
przeciwko
Department of Justice for Northern Ireland

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Court of Appeal in Northern Ireland (sąd apelacyjny w Irlandii Północnej, Zjednoczone Królestwo)]

Odesłanie prejudycjalne – Współpraca sądowa w sprawach cywilnych – Uznawanie i wykonywanie orzeczeń oraz współpraca w zakresie zobowiązań alimentacyjnych – Rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 – Artykuł 75 – Czasowy zakres stosowania – Możliwość uznawania i wykonywania orzeczeń wydanych przed przystąpieniem państwa pochodzenia do Unii Europejskiej

I. Wprowadzenie

1. W jakich okolicznościach (jeśli w ogóle) postanowienie alimentacyjne wydane przez sąd krajowy przed przystąpieniem tego państwa do Unii Europejskiej podlega uznaniu na podstawie przepisów rozporządzenia Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych²? Stanowi to podstawową kwestię podniesioną w niniejszym wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożonym przez Court of Appeal for Northern Ireland (sąd apelacyjny dla Irlandii Północnej, Zjednoczone Królestwo).

2. Niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym odnosi się do uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących zobowiązań alimentacyjnych w Zjednoczonym Królestwie, które zostały wydane w Polsce przed przystąpieniem do Unii Europejskiej w dniu 1 maja 2004 r. oraz przed datą rozpoczęcia obowiązywania rozporządzenia Rady (WE) nr 4/2009, czyli dniem 18 czerwca 2011 r. Przed dokonaniem oceny okoliczności faktycznych stanowiących podstawę niniejszego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym konieczne jest przedstawienie stosownych przepisów prawa.

¹ Język oryginału: angielski.

² Dz.U. 2009, L 7, s. 1, sprostowania: Dz.U. 2011, L 131, s. 26; Dz.U. 2013, L 8, s. 19.

II. Ramy prawne

A. Prawo Unii

1. Rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001

3. Artykuł 66 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych³ stanowi:

„1. Przepisy niniejszego rozporządzenia mają zastosowanie tylko do takich powództw i dokumentów urzędowych, które zostały wytoczone bądź sporządzone po jego wejściu w życie.

2. Jeżeli jednak powództwo zostało wytoczone w państwie członkowskim pochodzenia przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia, wówczas orzeczenia wydane po tej chwili będą uznawane i zezwoli się na ich wykonanie zgodnie z rozdziałem III:

- a) jeżeli powództwo wytoczone zostało w państwie członkowskim pochodzenia po tym, jak [Konwencja z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1972, L 299, s. 32, zwana dalej „konwencją brukselską”)] lub [Konwencja o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1988, L 319, s. 9; zwana dalej „konwencją lugańską”)] weszły w życie zarówno w państwie członkowskim pochodzenia, jak i w państwie członkowskim, w którym powoływane jest orzeczenie;
- b) we wszystkich innych przypadkach, jeżeli sąd miał jurysdykcję na podstawie przepisów, które są zgodne z przepisami jurysdykcyjnymi rozdziału II lub umowy, która obowiązywała w chwili wytoczenia powództwa pomiędzy państwem członkowskim pochodzenia a państwem członkowskim, w którym powoływane jest orzeczenie”.

2. Rozporządzenie nr 4/2009

4. Motywy 31, 44 i 47 rozporządzenia nr 4/2009 stanowią:

„(31) Celem ułatwienia transgranicznego odzyskiwania należności z tytułu zobowiązań alimentacyjnych, należy ustanowić system współpracy organów centralnych wyznaczonych przez państwa członkowskie. Powinny one świadczyć pomoc wierzycielom i dłużnikom w sprawach alimentacyjnych, w celu zagwarantowania ich praw w innym państwie członkowskim, przez składanie wniosków o uznanie, o stwierdzenie wykonalności i wykonanie wydanych orzeczeń, o zmiany orzeczeń lub o ich uzyskanie. Powinny również wymieniać informacje, by ustalić miejsce pobytu dłużników i wierzycieli oraz w razie konieczności oszacować ich dochody i majątek. Organy takie mają współpracować ze sobą, wymieniając informacje ogólne i promując współpracę między właściwymi organami państw członkowskich.

[...]

(44) Niniejsze rozporządzenie zmienia rozporządzenie nr 44/2001, zastępując jego przepisy mające zastosowanie do zobowiązań alimentacyjnych. Z zastrzeżeniem przepisów przejściowych niniejszego rozporządzenia państwa członkowskie powinny stosować w zakresie zobowiązań alimentacyjnych przepisy niniejszego rozporządzenia w sprawie jurysdykcji, uznawania,

³ Dz.U. 2001, L 12, s. 1.

stwierdzenia wykonalności i wykonywania orzeczeń oraz w sprawie pomocy prawnej zamiast przepisów rozporządzenia nr 44/2001 od dnia rozpoczęcia stosowania niniejszego rozporządzenia.

[...]

(47) Zgodnie z art. 1 i 2 Protokołu w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, załączonego do Traktatu o Unii Europejskiej oraz do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, Zjednoczone Królestwo nie uczestniczy w przyjęciu niniejszego rozporządzenia, nie jest nim związane i nie stosuje go. Nie uniemożliwia to Zjednoczonemu Królestwu notyfikowania zamiaru zastosowania niniejszego rozporządzenia po jego przyjęciu zgodnie z art. 4 powyższego Protokołu”.

5. Artykuł 2 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia nr 4/2009, zatytułowany „Definicje”, stanowi:

„Na użytek niniejszego rozporządzenia:

1) »orzeczenie« oznacza orzeczenie wydane w sprawach dotyczących zobowiązań alimentacyjnych przez sąd państwa członkowskiego, niezależnie od nazwy takiego orzeczenia, takiej jak wyrok, nakaz, postanowienie czy nakaz egzekucyjny, jak również orzeczenie dotyczące określenia kosztów wydane przez urzędnika sądowego. Na użytek rozdziałów VII i VIII termin »orzeczenie« oznacza także orzeczenie w sprawach dotyczących zobowiązań alimentacyjnych wydane w państwie trzecim”.

6. Rozdział IV rozporządzenia nr 4/2009, zatytułowany „Uznawanie, wykonalność i wykonywanie orzeczeń”, dzieli się na trzy sekcje. Zgodnie z art. 16 rozporządzenia Rady nr 4/2009 sekcja 1, zawierająca art. 17–22, ma zastosowanie do orzeczeń wydanych w państwach członkowskich będących stronami Protokołu haskiego z dnia 23 listopada 2007 r. o prawie właściwym w sprawach zobowiązań alimentacyjnych (Protokół haski); sekcja 2, zawierająca art. 23–38, ma zastosowanie do orzeczeń wydanych w państwach członkowskich niebędących stronami tego protokołu, natomiast sekcja 3, zawierająca art. 39–43, zawiera przepisy wspólne dla wszystkich tych orzeczeń.

7. Rozdział VII rozporządzenia nr 4/2009 ujmuje w art. 49–63 przepisy dotyczące współpracy między organami centralnymi.

8. Artykuł 75 rozporządzenia nr 4/2009, zatytułowany „Przepisy przejściowe”, stanowi, że:

„1. Niniejsze rozporządzenie stosuje się wyłącznie do postępowań wszczętych, do ugód sądowych zatwierdzonych lub zawartych oraz do dokumentów urzędowych sporządzonych od dnia rozpoczęcia stosowania rozporządzenia, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3.

2. Sekcje 2 i 3 rozdziału IV mają zastosowanie do:

- a) orzeczeń wydanych w państwach członkowskich przed datą rozpoczęcia stosowania niniejszego rozporządzenia, w przypadku których wnioski o uznanie i stwierdzenie wykonalności złożony jest od tej daty;
- b) orzeczeń wydanych od daty rozpoczęcia stosowania niniejszego rozporządzenia w ramach postępowań wszczętych przed tą datą,

jeśli do celów uznania i wykonania orzeczenia te są objęte zakresem stosowania rozporządzenia (WE) nr 44/2001.

Rozporządzenie (WE) nr 44/2001 stosuje się do postępowań w sprawie uznania i do postępowań egzekucyjnych toczących się w momencie rozpoczęcia stosowania niniejszego rozporządzenia.

Pierwszy i drugi akapit stosuje się odpowiednio do ugód sądowych zatwierdzonych lub zawartych i dokumentów urzędowych sporządzonych w państwach członkowskich.

3. Rozdział VII dotyczący współpracy między organami centralnymi ma zastosowanie do wniosków otrzymanych przez organ centralny od dnia rozpoczęcia stosowania niniejszego rozporządzenia”.

9. Zgodnie z art. 76 rozporządzenia (WE) nr 4/2009, z wyjątkiem art. 2 ust. 2, art. 47 ust. 3, art. 71, 72 oraz 73, niniejsze rozporządzenie stosuje się od dnia 18 czerwca 2011 r., pod warunkiem że w tym dniu będzie obowiązywał w Unii Protokół haski.

3. Decyzja 2009/451/WE

10. Zgodnie z art. 2 decyzji Komisji 2009/451/WE z dnia 8 czerwca 2009 r. dotyczącej zamiaru przyjęcia przez Zjednoczone Królestwo rozporządzenia Rady (WE) nr 4/2009⁴ niniejsze rozporządzenie zaczęło obowiązywać w Zjednoczonym Królestwie od dnia 1 lipca 2009 r.

4. Decyzja 2009/941/WE

11. Zgodnie z art. 4 decyzji Komisji 2009/941/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie zawarcia przez Wspólnotę Europejską Protokołu haskiego⁵ zasady tego protokołu zostały tymczasowo zastosowane w Unii Europejskiej od dnia 18 czerwca 2011 r.

B. Prawo Zjednoczonego Królestwa

12. Artykuł 4(1A) Magistrates Courts (Civil Jurisdiction and Judgments Act 1982) Rules (NI) 1986 [przepisów Irlandii Północnej o sądach pokoju (ustawy o właściwości sądów i orzeczeniach w sprawach cywilnych z 1982 r., zmienionej w 1986 r.)] stanowi:

„W przypadku otrzymania, na podstawie art. 26 [rozporządzenia nr 4/2009] w sprawie świadczeń alimentacyjnych, wniosku o zarejestrowanie orzeczenia w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych w celu jego wykonania, wydanego w państwie członkowskim innym niż Zjednoczone Królestwo, sekretarz sądu pierwszej instancji – z zastrzeżeniem art. 24 [rozporządzenia Rady nr 4/2009] oraz ust. 3 i 4 niniejszego artykułu – rejestruje w swoim sądzie orzeczenie w formie protokołu lub wzmianki, które wpisuje do repertorium orzeczeń i podpisuje”.

4 Dz.U. 2009, L 149, s. 73.

5 Dz.U. 2009, L 331, s. 17.

III. Okoliczności powstania sporu w postępowaniu głównym

13. W 1991 r. obywatele polscy TKF i AKF zawarli związek małżeński w Polsce. Urodziło im się dwóch synów. W dniu 1 kwietnia 1999 r. polski sąd wydał orzeczenie uwzględniające żądanie AKF o zasądzenie świadczeń alimentacyjnych od TKF. W okresie od grudnia 2002 r. do lutego 2003 r. przed polskim sądem prowadzono dalsze postępowania w sprawie świadczeń alimentacyjnych. Te późniejsze postępowania doprowadziły – jak opisuje to sąd odsyłający – do „uaktualnienia orzeczeń w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych” w dniu 14 lutego 2003 r., a te orzeczenia były „zmienioną wersją orzeczeń wydanych w dniu 1 kwietnia 1999 r.” przez ten sam sąd⁶.

14. Małżeństwo TKF i AKF zostało rozwiązane przez rozwód w 2004 r. Dwa lata później, w sierpniu 2006 r., TKF przyjechał do Irlandii Północnej, gdzie do tej pory mieszka.

15. Na mocy postanowień z dnia 24 października 2013 r. i 15 sierpnia 2014 r. (postanowienia o zarejestrowaniu) sekretarz Court of Petty Sessions (District of Belfast and Newtownabbey) (sądu pierwszej instancji dla okręgu Belfast i Newtownabbey) zarejestrował i stwierdził wykonalność dwóch orzeczeń w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych wydanych przez Sąd Rejonowy w Białymstoku (Polska) w dniu 14 lutego 2003 r. Postanowienia o zarejestrowaniu zostały wydane zgodnie z art. 75 rozporządzenia nr 4/2009. W postanowieniach tych stwierdzono również, że zarejestrowane orzeczenia są wykonalne w rozumieniu sekcji 2 rozdziału IV tego rozporządzenia.

16. TFK zaskarżył postanowienia o zarejestrowaniu przed High Court of Northern Ireland (sądem wyższej instancji w Irlandii Północnej, Zjednoczone Królestwo) na podstawie tego, że w chwili wydania przedmiotowych orzeczeń przez sąd polski Polska nie była państwem członkowskim Unii, a zatem sekcja 2 rozdziału IV rozporządzenia Rady (WE) nr 4/2009 nie miała zastosowania. Ponadto TKF argumentował, że art. 23 i 26 nie miały zastosowania do orzeczeń polskiego sądu oraz że – w każdym razie – analizowane orzeczenia były niezgodne z art. 24 rozporządzenia nr 4/2009 w związku z brakiem dowodów świadczących o tym, że TFK wiedział o przedmiotowym postępowaniu, uczestniczył w nim lub był w nim reprezentowany.

17. Zarzuty TKF zostały jednak oddalone przez High Court of Northern Ireland (sąd wyższej instancji w Irlandii Północnej), który uznał, że rozporządzenie nr 4/2009 nie zawiera przepisu, który ograniczałby jego zakres stosowania w czasie do orzeczeń w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych, które zostały wydane w Polsce dopiero po dniu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Ponadto, jeśli art. 75 ust. 2 rozporządzenia nr 4/2009 nie ma zastosowania, to zważywszy na fakt, iż Polska jest sygnatariuszem Protokołu haskiego, zastosowanie do przedmiotowych spraw ma rozdział VII rozporządzenia nr 4/2009 na mocy art. 75 ust. 3. High Court of Northern Ireland (sąd wyższej instancji w Irlandii Północnej) potwierdził, że na podstawie powyższego rozdziału orzeczenia polskiego sądu zostały prawidłowo zarejestrowane i wykonane. TFK zaskarżył to orzeczenie do Her Majesty's Court of Appeal in Northern Ireland (sądu apelacyjnego w Irlandii Północnej, Zjednoczone Królestwo) (sądu odsyłającego).

18. Kwestia, która trafiła do sądu odsyłającego, dotyczyła zatem właściwego stosowania w czasie rozporządzenia nr 4/2009 w celu rejestracji i stwierdzenia wykonalności orzeczeń w sprawie świadczeń alimentacyjnych oraz dotyczyła stosowania art. 75 ust. 2 do orzeczeń wydanych w krajach, w których zastosowanie ma Protokół haski. Zważywszy na ten kontekst, sąd odsyłający ma wątpliwość z zakresu możliwości zastosowania rozporządzenia nr 4/2009 w przedmiocie orzeczeń dotyczących świadczeń

⁶ Z akt sprawy nie wynika jednak jasno, czy postępowanie w latach 2002 i 2003 stanowiło zupełnie nowe postępowanie, czy też (co jest bardziej prawdopodobne) „uaktualnione” orzeczenie w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych było wynikiem nowych wniosków złożonych w latach 2002 i 2003 w odniesieniu do wcześniejszego postępowania z 1999 r. Ostatecznie kwestię tę powinien sąd odsyłający.

alimentacyjnych wydanych przez polski sąd przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej oraz tego, czy Northern Irish Court of Petty Sessions (sąd pierwszej instancji w Irlandii Północnej, Zjednoczone Królestwo) jest właściwy do zarejestrowania przedmiotowych orzeczeń na podstawie któregośkolwiek przepisu art. 75 rozporządzenia nr 4/2009.

IV. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

19. W tych okolicznościach, postanowieniem z dnia 2 września 2019 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 2 października 2019 r., Her Majesty's Court of Appeal in Northern Ireland (sąd apelacyjny w Irlandii Północnej, Zjednoczone Królestwo) postanowił zawiesić postępowanie i skierować do Trybunału następujące pytania prejudycjalne:

- „1) Czy art. 75 ust. 2 [rozporządzenia nr 4/2009] należy interpretować jako mający zastosowanie wyłącznie do »orzeczeń« wydanych w państwach, które – w chwili ich wydania – były państwami członkowskimi Unii Europejskiej?
- 2) Biorąc pod uwagę fakt, że Polska jest obecnie państwem członkowskim Unii związanym postanowieniami Protokołu haskiego – czy orzeczenia w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych, które zostały wydane przez sąd polski w 1999 r. i 2003 r., czyli przed przystąpieniem Polski do Unii, mogą zostać obecnie zarejestrowane i wykonane w innym państwie członkowskim Unii na podstawie jakiegokolwiek przepisu [rozporządzenia nr 4/2009], a w szczególności:
 - a) na podstawie art. 75 ust. 3 i art. 56 [rozporządzenia nr 4/2009];
 - b) na podstawie art. 75 ust. 2 i sekcji 2 rozdziału IV [rozporządzenia nr 4/2009];
 - c) na podstawie art. 75 ust. 2 lit. a) i sekcji 3 rozdziału IV [rozporządzenia nr 4/2009];
 - d) na podstawie któregośkolwiek z pozostałych artykułów [rozporządzenia nr 4/2009]?”.

20. TKF oraz Komisja Europejska przedstawili uwagi na piśmie. Dodatkowo TKF, Department of Justice for Northern Ireland (ministerstwo sprawiedliwości Irlandii Północnej, Zjednoczone Królestwo), rząd polski i Komisja Europejska przedstawili swoje stanowiska podczas rozprawy, która odbyła się w dniu 14 października 2020 r.

21. Jak zostało wspomniane podczas rozprawy, niestety niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym może okazać się ostatnią sprawą z Irlandii Północnej, którą Trybunał będzie miał okazję bezpośrednio się zająć. Zjednoczone Królestwo faktycznie opuściło Unię Europejską w dniu 31 stycznia 2020 r. o północy czasu środkowoeuropejskiego. Można jednak zauważyć, że zgodnie z postanowieniami art. 86 ust. 2 i art. 89 ust. 1 Umowy o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej⁷ orzeczenie Trybunału będzie nadal wiążące w całości w odniesieniu do Zjednoczonego Królestwa (w tym Irlandii Północnej) i na jego terytorium, niezależnie od daty ogłoszenia tego orzeczenia .

⁷ Dz.U. 2020, L 29, s. 7.

V. Analiza

A. W przedmiocie pytania pierwszego

22. W ramach pytania pierwszego sąd odsyłający pyta, czy odstępstwo od tymczasowego stosowania rozporządzenia nr 4/2009, ustanowione w art. 75 ust. 2 tego rozporządzenia, należy interpretować w ten sposób, że ma ono zastosowanie jedynie do „orzeczeń” wydanych przez sąd w państwach, które były już członkami Unii w chwili wydania tych orzeczeń.

23. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału przy dokonywaniu wykładni przepisu prawa Unii należy brać pod uwagę nie tylko jego brzmienie, lecz także kontekst, w jakim został on umieszczony, oraz cele regulacji, której część stanowi⁸.

24. Stosując te zasady do niniejszej sprawy, można w pierwszej kolejności dostrzec, że zgodnie z definicją przedstawioną w art. 2 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia nr 4/2009 termin „orzeczenie” oznacza orzeczenie w sprawach dotyczących zobowiązań alimentacyjnych wydane przez sąd państwa członkowskiego. Punktem wyjścia jest zatem fakt, że rozporządzenie nr 4/2009 opiera się na założeniu, że orzeczenie musiało zostać wydane przez sąd państwa członkowskiego. To oczywiście nie dotyczyło Polski przed majem 2004 r.

25. Artykuł 75 rozporządzenia nr 4/2009 jest przepisem przejściowym, który znajduje zastosowanie w przypadku orzeczeń wydanych przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia. Należy oczywiście przypomnieć, że zgodnie z motywem 44 powyższego rozporządzenia rozporządzenie nr 4/2009 zasadniczo zastępuje przepisy ogólne dotyczące jurysdykcji i wykonywania nakazów alimentacyjnych, które wcześniej były zawarte w rozporządzeniu nr 44/2001. Rozporządzenie nr 4/2009 stanowi, innymi słowy, *lex specialis* w sprawach dotyczących jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w szczególnej dziedzinie zobowiązań alimentacyjnych⁹.

26. Z uwagi na istniejącą zasadniczą ciągłość pomiędzy tymi dwoma uregulowaniami można było oczekiwać, iż rozporządzenie nr 4/2009 wyznaczy przepisy w odniesieniu do orzeczeń w materii zobowiązań alimentacyjnych wydanych przez kraje członkowskie przed datą obowiązywania tego ostatniego rozporządzenia, tj. do dnia 18 czerwca 2011 r.¹⁰ Jest to, jak niebawem zobaczymy, odzwierciedlone w przepisach przejściowych ujętych w art. 75 rozporządzenia nr 4/2009. Zasadnicze pozostaje jednak pytanie, czy te przepisy mogą być interpretowane w taki sposób, że mogą mieć one zastosowanie do wcześniejszych orzeczeń wydanych przez sądy krajowe przed przystąpieniem tego kraju do Unii. Poświęćmy zatem uwagę temu kluczowemu zagadnieniu.

27. Artykuł 75 ust. 1 w pierwszej kolejności wskazuje, że zgodnie z ust. 2 i 3 tego artykułu niniejsze rozporządzenie stosuje się wyłącznie do postępowań wszczętych, do ugód sądowych zatwierdzonych lub zawartych oraz do dokumentów urzędowych sporządzonych po dniu rozpoczęcia stosowania tego rozporządzenia. Artykuł 75 ust. 3 odnosi się do rozwiązań przejściowych w materii współpracy między organami centralnymi i nie ma zastosowania do pierwszego pytania, proponuję jednak rozpatrzenie potencjalnego wpływu tego zapisu na kwestie podniesione w pytaniu drugim.

28. Artykuł 75 ust. 2 rozporządzenia nr 4/2009 i – w szczególności – jego art. 75 ust. 2 lit. a) mają kluczowe znaczenie i odnoszą się do dwóch nieco odmiennych sytuacji. Po pierwsze, art. 75 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 4/2009 stwierdza, że sekcja 2 (zawierająca art. 23–38 powyższego rozporządzenia i mająca zastosowanie w przypadku orzeczeń wydanych przez państwa członkowskie

⁸ Zobacz w tym celu wyrok z dnia 12 listopada 2014 r., L (C-656/13, EU:C:2014:2364, pkt 38).

⁹ Zobacz w tym względzie wyrok z dnia 4 czerwca 2020 r., FX (Sprzeciw wobec egzekucji roszczenia alimentacyjnego) (C-41/19, EU:C:2020:425, pkt 33).

¹⁰ Na podstawie art. 76 rozporządzenia nr 4/2009.

nieobjęte postanowieniami Protokołu haskiego) oraz sekcja 3 (obejmująca art. 39–43 powyższego rozporządzenia i zawierająca postanowienia wspólne dla wszystkich orzeczeń) mają zastosowanie do „orzeczeń wydanych w państwach członkowskich przed datą rozpoczęcia stosowania powyższego rozporządzenia, w przypadku których wnioski o uznanie i stwierdzenie wykonalności złożony jest po tej dacie”¹¹.

29. Słowa, które pozwoliłem sobie wyróżnić – „w państwach członkowskich” – należy oczywiście rozumieć w połączeniu z samą definicją „orzeczenia” ujętą w art. 2 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia nr 4/2009. Powyższe stanowi jasny dowód z tekstu świadczący o tym, że przedmiotowe orzeczenie sądu krajowego musiały zostać wydane w okresie, kiedy to państwo było członkiem Unii Europejskiej. To oczywiście nie dotyczyło Polski przed majem 2004 r.

30. Po drugie, zarówno art. 75 ust. 2 lit. a), jak i art. 75 ust. 2 lit. b) rozporządzenia nr 4/2009 stanowią, że sekcje 2 oraz 3 mają zastosowanie w przypadku orzeczeń wydanych przed datą rozpoczęcia stosowania powyższego rozporządzenia lub po tej dacie, ale w ramach postępowań wszczętych przed tą datą, *jeśli do celów uznania i wykonania orzeczenia te są objęte zakresem stosowania rozporządzenia nr 44/2001*. Takie uregulowanie jasno więc wskazuje, że tylko te orzeczenia, które były objęte zakresem stosowania rozporządzenia nr 44/2001, mogą skorzystać z korzyści przepisów przejściowych ujętych odpowiednio w art. 75 ust. 2 oraz art. 75 ust. 2 lit. b).

31. Dlatego też konieczne jest dokonanie analizy art. 66 rozporządzenia nr 44/2001, który odnosi się do czasowego stosowania rozporządzenia nr 44/2001.

32. W związku z tym że, jak przedstawił to polski rząd w ramach swojego wystąpienia podczas rozprawy w dniu 14 października 2020 r., prawdą jest, iż zgodnie z art. 66 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 44/2001 orzeczenia wydane po wejściu w życie powyższego rozporządzenia muszą być uznawane i wykonywane zgodnie z przepisami rozdziału III powyższego rozporządzenia, „jeżeli powództwo wytoczone zostało w państwie członkowskim pochodzenia po tym, jak weszły w życie postanowienia konwencji brukselskiej lub postanowienia konwencji lugańskiej zarówno w państwie członkowskim pochodzenia, jak i w państwie członkowskim, w którym powoływane jest orzeczenie”.

33. Jednakże, jak Trybunał stwierdził szczególnie wyraźnie w swoim orzeczeniu z dnia 21 czerwca 2012 r., *Wolf Naturprodukte* (C-514/10, EU:C:2012:367, pkt 34), aby dane rozporządzenie miało zastosowanie do celów uznania i wykonania orzeczenia, konieczne jest, *aby w chwili wydania orzeczenia*, rozporządzenie nr 44/2001 obowiązywało *zarówno* w państwie członkowskim pochodzenia, *jak i* w państwie członkowskim, w odniesieniu do którego złożono wnioski o uznanie i wykonanie.

34. Innymi słowy, jeśli chodzi o niniejszą sprawę, należy przede wszystkim zauważyć, że postępowanie zostało wszczęte w czasie, gdy postanowienia konwencji lugańskiej nie miały zastosowania do Polski, ponieważ orzeczenie w sprawie zobowiązań alimentacyjnych pochodzi z dnia 1 kwietnia 1999 r.¹². O ile do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy wnioski o aktualizację pierwotnej decyzji zostały rzeczywiście złożone w tym samym postępowaniu – jak sugeruje termin „aktualizacja” – to fakt, że konwencja lugańska zaczęła obowiązywać w Polsce w momencie złożenia tych wniosków, w każdym razie nie miałyby znaczenia, ponieważ ostatnie decyzje zostały wydane w dniu 14 lutego 2003 r., czyli w czasie, gdy Polska nie była jeszcze państwem członkowskim Unii Europejskiej.

¹¹ Wyróżnienie moje.

¹² Konwencja lugańska weszła w życie w Polsce w dniu 1 lutego 2000 r.

35. Z powyższej wykładni przepisów przejściowych rozporządzenia nr 44/2001 wynika, że w każdym razie, kiedy przedmiotowe orzeczenia zostały wydane przez sąd kraju, który nie był jeszcze członkiem Unii Europejskiej, decyzje te nie są objęte zakresem rozporządzenia nr 44/2001 – nie miało ono jeszcze wtedy do nich zastosowania – i w konsekwencji nie są one również objęte zakresem przepisów przejściowych ujętych w art. 75 ust. 2 rozporządzenia nr 4/2009.

36. Po trzecie, uważna lektura treści art. 75 ust. 2 rozporządzenia nr 4/2009 bezsprzecznie potwierdza, że orzeczenia, które można nazwać przedakcesyjnymi, znajdują się poza zakresem przepisów dotyczących uznawania i wykonywania, co w każdym wypadku podkreślane i potwierdzone jest poprzez każdą wykładnię celowościową lub teleologiczną art. 75 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001. Z motywu 44 rozporządzenia nr 4/2009 wynika bowiem, że celem przepisów przejściowych przewidzianych w art. 75 jest zapewnienie przejścia od przepisów ogólnych przewidzianych w rozporządzeniu nr 44/2001 do przepisów szczególnych dotyczących zobowiązań alimentacyjnych przewidzianych w rozporządzeniu nr 4/2009, co pozwala na uznawanie i wykonywanie orzeczeń wydanych na mocy pierwszego z tych rozporządzeń. Ze względu na fakt, że orzeczenia wydawane w krajach niebędących wtedy członkami Unii nie są objęte zakresem rozporządzenia nr 44/2001, nie ma uzasadnienia do obejmowania tych orzeczeń przedmiotowymi przepisami przejściowymi.

37. W kontekście całej konwencji brukselskiej i systemu uregulowań Trybunał w sposób spójny podkreślał, że system uznawania i wykonywania oparty jest na wzajemnym zaufaniu, a także pewności, że sądy wszystkich państw członkowskich będą sumiennie stosować (w razie potrzeby na własny wniosek) zasady dotyczące jurysdykcji oraz zabezpieczeń proceduralnych wprowadzonych przez konwencję brukselską i późniejsze, zastępujące ją rozporządzenia, tak aby uznanie orzeczeń przedakcesyjnych było uzależnione od tego, czy sam sąd wydający orzeczenie zakładał jurysdykcję poprzez odwołanie się do zasad odnoszących się do właściwości na podstawie przepisów sformułowanych w odpowiedniej konwencji lub rozporządzeniu¹³.

38. Z powyższego wynika, że stosowanie uproszczonych przepisów o uznawaniu i wykonywaniu, które chronią powoda lub powódkę w szczególności poprzez umożliwienie jemu lub jej uzyskania szybkiego, pewnego i skutecznego wykonania orzeczenia wydanego na jego lub jej korzyść w państwie członkowskim pochodzenia, jest uzasadnione jedynie o tyle, o ile wyrok, który ma zostać uznany lub wykonany, został wydany zgodnie z przepisami o jurysdykcji, które są w stanie chronić interesy strony pozwanej. Istnieje jednak mniejsze prawdopodobieństwo zagwarantowania takiej ochrony, jeśli orzeczenie zostało wydane w państwie, w którym w momencie rozpoczęcia postępowania prowadzącego do tego orzeczenia nie obowiązywało rozporządzenie nr 44/2001, w szczególności ponieważ ten sąd nie był w żadnym stopniu zobowiązany wtedy do zapewnienia, że zasady dotyczące samej właściwości sądu były oparte o zasady dotyczące ustalania jurysdykcji określone w art. 3 oraz sekcjach 2-7 rozdziału II tego rozporządzenia.

39. Kwestia ta została ostatnio poruszona przez Trybunał w wyroku z dnia 21 czerwca 2012 r., *Wolf Naturprodukte* (C-514/10, EU:C:2012:367), w którym Trybunał orzekł, iż orzeczenie austriackie z 2003 r. nie uprawniało do wykonania go w Czechach w 2007 r. na podstawie przepisów rozporządzenia nr 44/2001, ponieważ rozporządzenie to nie obowiązywało w Czechach w dniu wydania orzeczenia przez sądy austriackie¹⁴.

40. W związku z tym, w świetle powyższych rozważań, jestem zdania, że odstępstwo od tymczasowego stosowania rozporządzenia nr 4/2009, ustanowione w art. 75 ust. 2 rozporządzenia nr 4/2009, należy interpretować w ten sposób, że ma ono zastosowanie jedynie do „orzeczeń” wydanych przez sąd w państwach, które były już członkami Unii w chwili wydania tych orzeczeń.

¹³ Zobacz na przykład wyrok z dnia 9 października 1997 r., *von Horn* (C-163/95, EU:C:1997:472, pkt 18–20).

¹⁴ Zobacz pkt 28–30.

41. Interpretacja ta jest zgodna z brzmieniem, kontekstem i celem art. 75 rozporządzenia nr 4/2009. Ponadto jest ona zgodna z zasadą, iż wyjątki należy wyklądać ściśle, tak aby nie pozbawić znaczenia przepisów ogólnych¹⁵.

B. W przedmiocie pytania drugiego

42. Poprzez drugie pytanie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy możliwe jest uznanie i wykonanie w innym kraju członkowskim orzeczenia wydanego przez sąd kraju jeszcze przed jego przystąpieniem do Unii na podstawie jakiegokolwiek przepisu rozporządzenia nr 4/2009.

43. Na wstępie można przypomnieć, że zgodnie z postanowieniami art. 76 rozporządzenia nr 4/2009 rozporządzenie obowiązuje od dnia 18 czerwca 2011 r., z wyjątkami ujętymi w art. 2 ust. 2, art. 47 ust. 3, art. 71, 72 oraz 73. Odstępstwa od tej zasady zostały ponadto w sposób wyraźny uregulowane przez unijnego prawodawcę w art. 75 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 4/2009. Zważywszy na te okoliczności, przedstawione powyżej przepisy wydają mi się jedynymi mającymi zastosowanie do przedstawienia odpowiedzi w materii drugiego pytania.

44. Z mojej odpowiedzi na pierwsze pytanie zadane przez sąd odsyłający wynika jednak, że postanowienia art. 75 ust. 2 rozporządzenia nr 4/2009 nie mogą być stosowane do orzeczeń wydanych w państwach, które w chwili wydania tych orzeczeń nie były jeszcze członkami Unii. Jeśli jest to trafna wykładnia art. 75 ust. 2 rozporządzenia nr 4/2009, może wydawać się mało prawdopodobne, że dodatkowe przepisy ujęte w art. 75 ust. 3 rozporządzenia nr 4/2009 miałyby pośredni wpływ na ułatwianie uznawania i wykonywania orzeczeń wydanych przez sąd kraju przed jego przystąpieniem do Unii. Doszedłem do wniosku, że ten przepis nie może mieć również takiej wykładni. Uważam tak z następujących powodów.

45. Po pierwsze, z brzmienia art. 75 ust. 3 rozporządzenia Rady (WE) nr 4/2009 wynika, że przepisy rozdziału VII tego rozporządzenia, które dotyczą współpracy między organami centralnymi, stosuje się do wniosków otrzymanych przez organ centralny od dnia rozpoczęcia stosowania rozporządzenia nr 4/2009 bez żadnych innych ograniczeń. Jednakże zgodnie z definicją sformułowaną w art. 2 ust. 1 rozporządzenia nr 4/2009 termin „orzeczenie” odnosi się również do orzeczeń dotyczących zobowiązań alimentacyjnych *wydanych w kraju trzecim* w ramach przytaczanego rozdziału VII.

46. Niemniej jednak te przepisy nie mogą rzeczywiście prowadzić do wniosku, że orzeczenie wydane w kraju trzecim przed jego przystąpieniem do Unii jest uznawane i wykonywane w kraju członkowskim dzięki skorzystaniu z uproszczonych zasad rozporządzenia nr 4/2009 po prostu ze względu na fakt, że wierzyciel miał możliwość zwrócenia się do organu centralnego.

47. Byłoby to przede wszystkim sprzeczne z troską o równowagę między powodami a pozwanymi, która leży u podstaw zawężającej wykładni odstępstwa przewidzianego w art. 75 ust. 2 rozporządzenia nr 4/2009¹⁶. Po drugie, stanowiłoby to dyskryminację między wierzycielami, którzy decydują się skorzystać z pomocy organów centralnych, a tymi, którzy działają samodzielnie, mimo że Trybunał wyraźnie uznał, że dana osoba *ma prawo – ale nie jest w żaden sposób zobowiązana* – do złożenia wniosku o pomoc do organów centralnych zgodnie z przepisami rozdziału VII rozporządzenia nr 4/2009¹⁷. Z trudem można by zasugerować, że uznanie i wykonanie orzeczenia poprzedzającego przystąpienie do Unii może zdecydować o tym, czy wierzyciel z orzeczenia w sprawie zobowiązań

¹⁵ Zobacz w tym celu wyrok z dnia 26 lutego 2015 r., Wucher Helicopter i Euro-Aviation Versicherung (C-6/14, EU:C:2015:122, pkt 24). Zobacz także wyrok z dnia 29 lipca 2019 r., Komisja/Austria (inżynierowie budownictwa, rzecznicy patentowi i lekarze weterynarii) (C-209/18, EU:C:2019:632, pkt 35).

¹⁶ Zobacz pkt 38 niniejszej opinii.

¹⁷ Zobacz w tym względzie wyrok z dnia 9 lutego 2017 r., S. (C-283/16, EU:C:2017:104, pkt 40).

alimentacyjnych faktycznie skorzystał z możliwości przewidzianych w rozdziale VII. Nie ma również, jak podczas rozprawy wskazał pełnomocnik PKF, niczego, co mogłoby sugerować, że – w wyraźnym przeciwieństwie do uregulowań zawartych w rozdziale IV – istnieje jakakolwiek cecha przepisów rozdziału VII, która miała na celu odwołanie się do jurysdykcji.

48. Aby art. 75 ust. 3 porządzenia nr 4/2009 nie utracił swojego znaczenia, należy wyjaśnić, że sugerowana wąska wykładnia nie ma zastosowania do wniosków, o których mowa w art. 51 i 56 rozporządzenia nr 4/2009 i które bezpośrednio nie dotyczą uznania i wykonania orzeczeń wydanych przez kraj przed akcesją do Unii. Byłoby na przykład całkiem możliwe, aby taki wierzyciel zwrócił się do organu centralnego o pomoc w ustaleniu miejsca pobytu dłużnika¹⁸ lub w celu ułatwienia poszukiwania odpowiednich informacji dotyczących jego dochodów, a w stosownych przypadkach także innych okoliczności finansowych¹⁹, lub nawet w celu uzyskania orzeczenia, jeżeli uznanie i stwierdzenie wykonalności orzeczenia wydanego w państwie innym niż wezwane państwo członkowskie nie jest możliwe²⁰.

49. W związku z powyższym, w świetle wcześniejszych rozważań, stoję na stanowisku, że nie jest możliwe osiągnięcie na podstawie art. 75 rozrządzenia nr 4/2009 lub jakiegokolwiek innego przepisu tego rozporządzenia uznania i wykonania orzeczenia wydanego przez sąd kraju przed jego przystąpieniem do Unii zgodnie z zasadami sformułowanymi w rozrządzeniu nr 4/2009. Wynika z tego zatem, że orzeczenia wydane przez polskie sądy przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej nie mogą być uznawane i wykonywane na tej podstawie.

VI. Wnioski

50. W związku z powyższym, w świetle wcześniejszych rozważań, proponuję, aby Trybunał odpowiedział na pytania przedstawione przez Her Majesty's Court of Appeal in Northern Ireland (sąd apelacyjny w Irlandii Północnej, Zjednoczone Królestwo) w następujący sposób:

- 1) Odstępstwo od tymczasowego stosowania przepisów rozporządzenia Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych, ustanowione w art. 75 ust. 2 rozporządzenia Rady (WE) nr 4/2009, należy interpretować w ten sposób, że ma ono zastosowanie jedynie do orzeczeń wydanych przez sądy w państwach, które były już członkami Unii Europejskiej w chwili ich wydania.
- 2) Na podstawie art. 75 rozrządzenia nr 4/2009 lub jakiegokolwiek innego przepisu tego rozporządzenia nie jest możliwe osiągnięcie uznania i wykonania orzeczenia wydanego przez sąd kraju przed jego przystąpieniem do Unii zgodnie z zasadami sformułowanymi w rozrządzeniu nr 4/2009.

¹⁸ Artykuł 51 ust. 2 lit. b) rozporządzenia nr 4/2009.

¹⁹ Artykuł 51 ust. 2 lit. c) rozrządzenia nr 4/2009.

²⁰ Artykuł 56 ust. 1 lit. d) rozrządzenia nr 4/2009.